

NAUJOS TENDENCIJOS LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

Prof. dr. Toma Birmontienė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 46
Elektroninis paštas ktk@ltu.lt

Pateikta 2002 m. spalio 22 d.

Parengta spausdinti 2002 m. gruodžio 10 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto dekanas docentas dr. Juozas Žilys ir šio fakulteto Konstitucinės teisės katedros docentas dr. Egidijus Jarašiūnas

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjama Konstitucinio Teismo nutarimų kaip konstitucinės teisės šaltinių, savo teisine galia artimų Konstitucijai, ypatumai, taip pat Konstitucijos interpretavimo problemos. Daug dėmesio skirta naujoms interpretavimo tendencijoms Konstitucinio Teismo praktikoje. Išanalizavus pastarųjų metų Konstitucinio Teismo nutarimus galima išskirti dvi pagrindines naujų tendencijų grupes – viena jų sietina su Konstitucinio Teismo įgaliojimo vykdymo tvarkos teisinio reguliavimo problemomis, o kita – su pačios Konstitucijos teksto problemomis. Straipsnyje analizuojamos naujosios konstitucinės jurisprudencijos tendencijos. Kaip tam tikra konstitucinės jurisprudencijos problema išskiriamas ir Konstitucinio Teismo doktrinos kitimas, nesikeičiant konstituciniam reguliavimui. Straipsnyje taip pat bandoma analizuoti problemas, kurios ateityje gali iškilti Konstituciniam Teismui, jeigu asmuo turės galimybę tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą.

I ž a n g a

Lyg ir nekyla abejonių, kad teisės normos taikymas yra visada siejamas su jos interpretavimu, tačiau kyla klausimas, kokios yra interpretavimo ribos, koks metodas tinkamesnis, ar teismas turi teisę laisvai rinktis griežtą (*strict*) ar liberalų (*liberal*) interpretavimo būdą, ar gali laisvai pasirinkti ir keisti interpretavimo doktriną. Kai kurie autoriai į teisės interpretavimą žvelgia kaip į naujo turinio ir senos formos santykį, pateikdami tokias analogijas: „Teisininkai yra įpratę pilti naują vyną į senus butelius, palikdami senas etiketes... Bet, kaip mes žinome, skirtumas tarp interpretavimo ir naujos teisės yra dažnai neryškus. Kai tik bendrąją taisyklę bandome taikyti naujoms aplinkybėms, atsiranda naujumo elementas, faktiškai, egzistuojanti taisyklė yra papildoma nauju turiniu“ [10, p. 227].

Diskutuojant apie konstitucijos interpretavimo metodus ir jų įtaką bei galimus padarinius svarbu turėti omenyje Konstitucijos, kaip aukščiausią teisinę galią turinčio teisės akto, vaidmenį teisinėje sistemoje. Konstitucijos tekste niekur tiesiogiai neminima jos interpretavimo galimybė. Tačiau numatyta, kad teisės normos, keliančios abejonių dėl savo atitikties Konstitucijai, negali būti teismo taikomos, ir tokiais atvejais teismas įpareigotas kreiptis į Konstitucinį Teismą, prašydamas spręsti, ar šis įstatymas arba kitas teisinis aktas atitinka Konstituciją (Konstitucijos 110 str.). Konstitucijos 102 straipsnyje numatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, O Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams. Konstitucija suteikia dideles galias Konstituciniam Teismui, nes jos 107 straipsnyje numatyta, kad įstatymas, jo dalis arba kitas Seimo aktas ar jo dalis negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas ar jo dalis

prieštarauja Konstitucijai; Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami.

Taigi Konstitucijoje numatyta tiesioginė galimybė spręsti apie teisės normos ir Konstitucijos atitikimą. Tokios neatitikties padarinys – normos „diskvalifikacija“, jos iškritimas iš galiojančios teisinės sistemos.

Lyg ir netenka abejoti, kad toks teisės normos diskvalifikavimo procesas yra sietinas su aiškia ir pagrįsta motyvacija, ir sunku būtų įsivaizduoti, kad tokie motyvai galėtų būti atsiejami nuo paties sprendimo galios. Taigi prieš pradėdant vertinti Konstitucijos normų interpretavimo tendencijas svarbu išsiaiškinti tokių Konstitucijos interpretavimo aktų teisinę galią, jų vaidmenį konstitucinės teisės šaltinių sistemoje.

Konstitucinio teismo nutarimai kaip konstitucinės teisės šaltiniai

Dėl Konstitucinio teismo nutarimų kaip teisės šaltinių nemažai diskutuojama, ypač dėl jų vaidmens šaltinių hierarchijoje, jų santykio su pačia Konstitucija. Atsižvelgdami į Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio 2 dalies normą, kad Konstitucinio Teismo priimti nutarimai turi įstatymo galią ir yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, galėtume daryti išvadą, kad Konstitucinio Teismo nutarimai savo galia yra lygiaverčiai įstatymui. Tačiau ar iš viso galima lyginti Konstitucinio Teismo nutarimą su įstatymu? Minėtos Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio 2 dalies normos paskirtis – įtvirtinti Konstitucinio Teismo sprendimų privalomumą (šiuos aktus – lygiai kaip ir įstatymus – visiems privalu vykdyti). Kad būtent šis aspektas įtvirtintas minėtoje Konstitucinio Teismo įstatymo normoje, kad įstatymo ir Konstitucinio Teismo nutarimo teisinės galios negalima mechaniškai lyginti, patvirtina ta aplinkybė, kad laikydamiesi tokios lyginimo logikos turėtume konstatuoti, jog Konstitucinio Teismo aktai savo teisine galia turi tam tikrą prioritetą įstatymų atžvilgiu, nes Konstitucinio Teismo nutarimu diskvalifikuojama įstatymo (ar kito teisės akto) norma. Tačiau norėtusi atkreipti dėmesį, kad Konstitucinio Teismo nutarimu įstatymo nuostata, pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai, automatiškai neiškrenta iš įstatymo ir nėra panaikinama. Tokiai nuostatai panaikinti būtina Seimo valia, tačiau dėl Konstitucinio Teismo sprendimo tokia įstatymo nuostata negali būti taikoma ir tampa „plika“, niekieno neginama teise (*ius nudum*). Tokia situacija primena kvirintinės ir pretorinės teisės santykį romėnų civilinėje teisėje.

Minėtos aplinkybės leistų daryti išvadą, kad Konstitucinio Teismo nutarimas matyt visų pirma yra susijęs su pačia Konstitucija. Tai aktas, kuriame atskleidžiamas Konstitucijos normų ir principų turinys, kuriuo pripažįstama, kad ginčijamos įstatymo ar kito teisės akto normos prieštarauja arba neprieštarauja Konstitucijai. Normos, pripažintos prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai, negali būti taikomos nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas. Konstitucinio Teismo nutarimas būtų, viena vertus, lyg konstitucinio reguliavimo pratęsimas, atskleidžiantis Konstitucijos normas arba principus, ir, kita vertus, aktas, kuriuo pripažįstama, kad ginčijamas įstatymas ar kitas teisės aktas prieštarauja (arba neprieštarauja) Konstitucijai. „Konstitucinės jurisprudencijos, kaip naujo Konstitucinės teisės šaltinio, iškilimas verčia modifikuoti įprastą Konstitucijos, kaip „pagrindinio įstatymo“, sampratą, papildyti ją „gyvosios“, nuolat besivystančios Konstitucijos idėja“ [4, p. 766].

Ar visi Konstitucinio Teismo nutarimai laikytini teisės šaltiniais? Lietuviškoje teisinėje literatūroje dominuoja požiūris, kad Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo yra pripažįstama, jog teisės aktas prieštarauja Konstitucijai ar įstatymams, laikytinas teisės šaltiniu. Tačiau dėl Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo nebuvo paneigtas teisės normos konstitucingumas, bet atvirksčiai – patvirtintas, Lietuvos konstitucinės teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės. Kartais teigiama, kad jie neturi tos pačios teisės šaltinio galios. Manytume, kad ir tie Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose nebuvo konstatuotas teisės akto prieštaravimas Konstitucijai ar įstatymams, turėtų būti laikytini teisės šaltiniu, nes savo prigimtimi – priėmimo tvarka, teisine galia – nesiskiria nuo tų nutarimų, kuriuose pripažįstamas prieštaravimas Konstitucijai ir įstatymui. Tačiau nebejotina, kad tokių nutarimų teisiniai padariniai ga-

liojančioms teisės normoms skirtingi. Priėmus tokį Konstitucinio Teismo nutarimą jie ir toliau taikomi.

Norėjęsi atkreipti dėmesį, kad neretai tuo pačiu Konstitucinio Teismo nutarimu dalis įstatymo pripažįstama prieštaraujančia Konstitucijai, o kita dalis – ne. Taigi toks vidinis Konstitucinio Teismo akto išskaidymas į skirtingas, teisės šaltinių požiūriu, dalis, sukeltų nemažai problemų, o ir Konstitucinio Teismo išdėstyti argumentai ir motyvai dažnai persipina ir taikytini visoms ginčijamo teisės akto dalims.

Nagrinėjant Konstitucinio Teismo nutarimus kaip teisės šaltinius svarbu nustatyti, ar teisės šaltiniu laikytina tik rezoliucinė nutarimo dalis, ar ir konstatuojamoji dalis, kurioje išdėstomi Konstitucinio Teismo argumentai ir motyvai. Šiuo klausimu egzistuoja įvairių nuomonių.

Ne visi autoriai vienareikšmiai pritaria, kad išdėstomi Teismo motyvai ir argumentai turi teisės šaltinių reikšmę. Antai, K. Lapinskas atsargiai teigia, kad Konstitucinio Teismo aktų konstatuojamoji dalis tiek, kiek joje yra aiškinamos Konstitucijos ir kitų teisės aktų normos, galėtų būti prilyginama teisės šaltiniams [5, p. 53]. V. Pavilionio nuomone, Konstitucinio Teismo motyvai gali būti reikšmingi teismams visų pirma kaip prejudiciniai faktai, kurių tikrumo nereikia nustatinėti nagrinėjant konkrečias bylas. Vertinant Konstitucinio Teismo nutarimus, remiantis šiomis pozicijomis, jame išsakyti motyvai gali įgyti savarankišką juridinę reikšmę [7, p. 59]. J. Žily, analizavęs Konstitucinio Teismo aktus teisės šaltinių sistemoje, daro išvadą, kad Konstitucinio Teismo aktai, atspindėdami Konstitucijos vientisumo principą, yra neskaidomi, o jų dalys (nustatančioji, konstatuojamoji, rezoliucinė) sudaro vientisą visumą. Argumentai ir motyvai, kuriuos suformulavo ir kuriais rėmėsi Konstitucinis Teismas, yra svarbūs teismo precedento požymiai [8, p. 77]. Kaip matyti, įvairiais aspektais žvelgiant į tą patį reiškinį, vienokia ar kitokia formuluote pripažįstamas tiek Konstitucinio Teismo akto vientisumas, tiek konstatuojamojoje dalyje išdėstytų Konstitucijos ar įstatymo aiškinimų teisinė reikšmė.

Pažymėtina, kad ir Konstitucinis Teismas yra patvirtinęs Konstitucinio Teismo nutarimo, kaip vientiso akto, sampratą (Konstitucinio Teismo 2000 m. sausio 12 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo išaiškinimo“). Neabejotina, kad konstatuojamojoje dalyje išdėstomi motyvai ir argumentai, kuriais analizuojama teisės norma, negali būti nesiejami su Konstitucinio Teismo sprendimu, ar viena arba kita teisės akto nuostata atitinka Konstitucijos ir įstatymų reikalavimus, ir šia prasme turėtų būti traktuojami kaip šio teisės šaltinio elementas.

Konstitucinio Teismo nutarimas sudaro vientisą visumą, jo konstatuojamoji dalis, kurioje išdėstoma Konstitucijos principų ir normų interpretacija, teisės požiūriu, ne mažiau svarbi. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra vienintelė valstybinės valdžios institucija, turinti teisę oficialiai aiškinti Konstituciją. Be šios argumentacijos, be Konstitucijos normų ir principų turinio atskleidimo jokio Konstitucijos ir ginčijamo akto lyginti negalima. Konstitucinės teisės šaltiniais turėtume laikyti visus Konstitucinio Teismo nutarimus, o ne vien tuos, kuriuose pripažįstama, kad ginčijamas įstatymas ar kitas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinio teismo nutarimas yra ypač svarbus konstitucinės teisės šaltinis, savo teisine galia artimas Konstitucijai. Kaip pažymi E. Jarašiūnas „<...> Gyvoji šalies Konstitucija – tai Konstitucinio teismo formuojama doktrina, atskleidžianti Konstitucijos principų ir normų esmę“ [3, p. 13].

Naujos interpretavimo tendencijos Lietuvos konstitucinio teismo praktikoje

Konstitucinės doktrinos raida ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijos yra įvairių autorių nemažai analizuojamos [2, p. 47–57; 9]. Naujosios konstitucinės jurisprudencijos tendencijos išryškėjo 2000–2002 metais. Išryškėję Lietuvos Konstitucinio Teismo praktikos pokyčiai yra aptarti ir Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje, vykusioje 2002 m. pradžioje Osle [11], jie yra išsamiai nagrinėjami E. Kūrio straipsnyje „Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija“ [4, p. 763–778] ir kt. Konstitucinės jurispuden-

cijos tendencijos turėtų dominti konstitucinės teisės doktriną ir ateityje. Jų gilesnė analizė ir interpretavimas kelia įvairių klausimų ir siūlo nemažai galimų sprendimų.

Prieš pradėdant diskutuoti dėl naujų tendencijų Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ir jų pagrįstumo svarbu išsiaiškinti, ar Konstitucinis Teismas yra laisvas peržengti tam tikras įstatymo formaliai nubrėžtas (t. y. įstatymų leidėjo nustatytas) arba Konstitucinio Teismo praktikoje nusistovėjusias ribas, susiformavusią konstitucinės kontrolės doktriną, o kartu ir teisės aktų atitikties Konstitucijai doktriną.

Nekyla abejonų, kad Konstitucinio Teismo galios kyla iš jo konstitucinio statuso. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nemažai vietos skirta Konstituciniam teismui, jo formavimui ir jo įgaliojimams. Konstituciniam Teismui skirtas Konstitucijos VIII skirsnis „Konstitucinis Teismas“.

Taigi subjektai, galintys kreiptis į Konstitucinį Teismą, Konstitucinio Teismo įgaliojimai, kad jis, be kai kurių kitų klausimų, sprendžia teisės aktų atitiktį Konstitucijai, ir paskelbus juos negaliojančiais tokie aktai praranda savo galią, yra aiškiai Konstitucijos įvardyti. Tačiau verta atkreipti dėmesį į kai kurias Konstitucijos formuluotes, lyg ir suteikiančias Konstituciniam Teismui neperžengiant įgaliojimų ribų tam tikros konstitucinės kontrolės doktrinos plėtojimo laisvę, kadangi Konstitucijos 102 straipsnio antroje dalyje numatyta, kad Konstitucinio Teismo statusą ir jo įgaliojimų vykdymo tvarką nustato Konstitucinio Teismo įstatymas. Šią Konstitucijos 102 straipsnio 2 dalies nuostatą reikėtų interpretuoti atsižvelgiant ir į kitą Konstitucijos formulotę – Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami.

Taigi klausimų, Konstitucijos priskirtų Konstituciniam Teismui, sprendimo būdai, t. y., kaip numatyta Konstitucijos 102 straipsnio 2 dalyje, „įgaliojimų vykdymo tvarka“ tampa Konstitucinio Teismo įstatymo, o kai kuria prasme ir to paties įstatymo Konstitucinio Teismo interpretavimo diskrecijos objektu.

Taigi vertindami naujas Konstitucinio teismo jurisprudencijos tendencijas, išryškėjusias 2000–2002 m., turėtume atsižvelgti į minėtas aplinkybes ir vertinti Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatas kaip įgaliojimų vykdymo tvarką, bet ne kaip nustatančias pačius įgaliojimus. Jeigu pritartume tokiam požiūriui, tai naujas Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijas galėtume suskirstyti į dvi grupes:

1. Pirmosios grupės tendencijų naujumą galėtų būti nulėmęs Konstitucinio Teismo įgaliojimų vykdymo tvarkos teisinis reguliavimas (t. y. tie atvejai, kai Konstitucinis Teismas neteikia pirmenybės Konstitucinio Teismo įstatymo tekstui, o tiesiogiai vadovaujasi Konstitucija);
2. Antros grupės tendencijos sietinos su pačios Konstitucijos, reglamentuojančios Konstitucinio Teismo kompetenciją, teksto problemomis (t. y. šiuo atveju Konstitucinis Teismas sistemiskai, o ne gramatiškai interpretuoja Konstituciją).

Prie pirmosios Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijų grupės galėtume priskirti tokias:

1.1. sprendžiant, ar teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai, remiamasi Konstitucijos principais, nenurodant konkretaus Konstitucijos straipsnio (2000 gruodžio 6 d. KT nutarimas, 2001 m. spalio 2 d. KT nutarimas, 2001 lapkričio 29, 2002 m. sausio 14 d.);

1.2. tyrimo ribų išplėtimas sprendžiant, ar ginčijamas teisės aktas neprieštarauja ne tik pareiškėjo nurodytiems Konstitucijos straipsniams (2000 m. birželio 13 d. KT nutarimas, 2002 m. sausio 14 d. nutarimas);

1.3 tyrimo ribų išplėtimas sprendžiant ir apie teisės aktą, nors ir susijusį su ginčijamu teisės aktu, tačiau dėl kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neklausė (2001 m. lapkričio 29 d., 2002 m. sausio 14 d. KT nutarimai);

1.4. priimto, bet dar neįsigaliojusio teisės akto atitikties Konstitucijai tyrimas (2002 m. rugsėjo 19 d. KT nutarimas);

1.5. panaikinto teisės akto atitikties Konstitucijai sprendimas (2000 m. balandžio 5 d. KT nutarimas, 2002 m. vasario 19 d. KT nutarimas, 2002 m. kovo 4 d. nutarimas, 2002 rugsėjo 19 d. KT nutarimas).

Antros grupės Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijos, manytume, susijusios su galimomis konstitucinio teksto problemomis. Galime išskirti tokias:

2.1. galimybė Konstituciniam Teismui spręsti apie įstatymų atitiktį ne tik Konstitucijai, bet ir konstituciniams įstatymams, kas tiesiogiai nenurodyta Konstitucijoje (pvz., KT 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas);

2.2. Seimo poįstatyminių aktų atitiktis įstatymams – tai taipogi nėra tiesiogiai įvardyta Konstitucijoje. Konstitucijos 105 straipsnyje numatyta Konstituciniam Teismui nagrinėti įstatymų ir kitų Seimo priimtų aktų atitiktį konstitucijai (pvz., KT 1998 m. vasario 18 d., 2000 m. kovo 30 d., 2000 m. spalio 18 d. nutarimai).

Galime teigti, kad antrosios grupės Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendenciją nulėmė ne jo įgaliojimų vykdymo tvarka, bet Konstitucijos teksto problemos.

Analizuodami anksčiau minėtas tendencijas galime bandyti samprotauti, kokios priežastys lėmė tokius ryškius Konstitucinio Teismo praktikos pokyčius. Diskutuodami dėl išskirtos pirmosios grupės naujų tendencijų (1.1.), nulemtų Konstitucinio Teismo įgaliojimų vykdymo tvarkos teisinio reguliavimo, nenorėtume abejoti, kad konstitucijos preambulėje suformuluoti principai nėra sudedamoji konstitucijos dalis ir jais negalėtų būti grindžiamas Konstitucinio Teismo sprendimas. Neretai Konstitucinis Teismas sprenddamas bylą pažymi ne tik Konstitucijos straipsnį, kuriam prieštarauja teisės aktas, bet ir Konstitucijos principą (pvz., 2002 m. rugsėjo 19 d. KT, 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimai ir kt.). Ypač dažnai kai kurios įstatymų nuostatos, Konstitucinio Teismo nuomone, prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

Tačiau kyla abejonių, ar tikrai visais atvejais pritrūksta konkrečios Konstitucijos straipsnio normos ir jos interpretavimo galimybių, kad tenka remtis konstitucijos principais, nesusiejant prieštaravimo Konstitucijai su konkrečiu Konstitucijos straipsniu, dėl ko ir buvo abejota kreipiantis į Konstitucinį Teismą, kaip tai buvo padaryta KT 2001 m. spalio 2 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Šioje byloje Vilniaus apygardos administracinis teismas prašė ištirti, ar administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies nuostata, kad jeigu priimamas nutarimas skirti baudą, vairuotojo pažymėjimas negražinamas, iki bus sumokėta paskirta bauda, neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 5 daliai ir 32 straipsnio 1 daliai.

Sprenddamas minėtą bylą Konstitucinis Teismas pripažino, kad administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies nuostata, kad jeigu priimamas nutarimas skirti baudą, vairuotojo pažymėjimas negražinamas, iki bus sumokėta paskirta bauda, prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam teisinės valstybės principui. Sunku abejoti tokio sprendimo teisingumu, tačiau galėtume abejoti, ar šioje byloje motyvai suderinti su galutiniu sprendimu. Šioje byloje Konstitucinis Teismas pažymi, kad „Vairuotojo pažymėjimo negražinimas, iki bus sumokėta paskirta bauda, nėra nuobauda už padarytą Kelių eismo taisyklių pažeidimą, <...> vairuotojo pažymėjimo negražinimas, iki bus sumokėta paskirta bauda, negali būti vertinamas kaip pažeidžiantis konstitucinį principą *non bis in idem*, <...> vairuotojo pažymėjimo negražinimas, iki bus sumokėta paskirta bauda, neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 5 daliai“. Spręsdamas, ar ATPK 269 straipsnio 4 dalies nuostata, jog paskyrus baudą vairuotojo pažymėjimas negražinamas, iki bus sumokėta paskirta bauda, iš esmės reiškia, kad asmuo užsienyje negali pasinaudoti dokumentu, liudijančiu, jog jis turi teisę vairuoti transporto priemonę, Konstitucinis Teismas nurodo, „<...> tai, kad asmuo užsienyje negali pasinaudoti minėtu dokumentu, liudijančiu jo teisę vairuoti transporto priemonę, nereikia, jog yra suvaržyta ar paneigta piliečio teisė laisvai išvykti iš Lietuvos <...>. Darytina išvada, jog ATPK 269 straipsnio 4 dalies nuostata, kad jeigu priimamas nutarimas skirti baudą, vairuotojo pažymėjimas negražinamas, iki bus sumokėta paskirta bauda, neprieštarauja Konstitucijos 32 straipsnio 1 dalies nuostatai, jog pilietis gali laisvai išvykti iš Lietuvos“. Taigi abejotume, ar tokiomis administracinėmis sankcijomis nusižengta tik proporcingumo principui, kaip vėliau teigia Konstitucinis Teismas. Sunku sutikti, kad tokiomis administracinėmis teisės priemonėmis tikrai nenusižengta Konstitucijos 31 ir 32 straipsnio nuostatomis, o šie Konstitucijos straipsniai taip pat vaidina svarbų vaidmenį įtvirtinant teisinės valstybės

principą, o jeigu išties viskas suderinta, tai kaipgi toks suderinamumas gali prieštarauti teisinės valstybės principui?

Belieka spėlioti, kokiais kompromisais buvo grindžiamas toks Konstitucinio Teismo nutarimas, ir ar tikrai visi teisėjai pritaria nutarime išdėstytiems Konstitucinio Teismo motyvams ir konkrečioms nutarimo formuluotėms. Tokius, atrodytų, nevienalyčius Konstitucinio Teismo sprendimus padėtų geriau suprasti teisėjo nuomonės buvimas, tačiau Konstitucinio Teismo įstatymo 53 straipsnio „Konstitucinio Teismo pasitarimo slaptumas“ 3 dalyje numatyta, kad Konstitucinio Teismo teisėjai neturi teisės paskelbti nei nuomonių, pareikštų pasitarimų kambaryje, nei kaip kas balsavo. Kadangi tokios nuostatos nėra formuluojamos Konstitucijos VIII skirsnyje, galėtume manyti, kad jas, kaip ir kai kurias naujosios Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijas, lėmė Konstitucinio Teismo statuso ir įgaliojimų vykdymo tvarkos teisinis reguliavimas. Ir galbūt ateityje situacija keisis, keičiantis teisiniam reguliavimui. Atskiros Teisėjų nuomonės institutas yra pripažįstamas daugelyje kitų valstybių, pavyzdžiui, Vokietijoje, Austrijoje, Latvijoje, Rusijoje ir kt. Tik labai nedaugelyje valstybių, pavyzdžiui, Italijoje, taipogi draudžiama skelbti Konstitucinio Teismo teisėjų atskiras nuomones. Norėtusi pritari E. Kūrio išsakytai nuomonei, kad „<...> bylų nagrinėjimas *en banc* savaime nesuponuoja *en banc* sprendimo, juolab jo *en banc* pateikimo visuomenei“ [4, p. 772].

Antroji pirmosios grupės (1.2) Lietuvos Konstitucinio teismo jurisprudencijos tendencija gal ir neturėtų kelti papildomų abejonių dėl savo pagrįstumo. Nes jeigu teisės norma prieštarauja kuriai nors kitai nei nurodytajai kreipimesi į Konstitucinį Teismą Konstitucijos normai (ar poįstatyminis aktas – kitai, nei dėl kurios buvo kreiptasi, įstatymo normai), neturėtų kilti didelių abejonių dėl tolesnio tokio teisės akto taikymo, nors šiuo atveju Teismas ir papildoma prašymo spragas.

Tačiau diskusijų kelia trečioji pirmosios grupės (1.3) tendencija, kai Konstitucinis Teismas atsako į klausimą, dėl kurio nebuvo kreiptasi prašyme, t. y. sprendžia dėl gretutinės teisės normos atitikties Konstitucijos nuostatoms. Ši tendencija aiškiai atsispindėjo Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. ir 2002 m. sausio 14 d. nutarimuose.

2002 m. sausio 14 d. Konstitucinio Teismo nutarime Konstitucinis Teismas nusprendžia, kad Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo (dėl kurio nebuvo kreiptasi) 16 straipsnis prieštarauja Konstitucijos 129 straipsniui ir 131 straipsnio 2 dalies nuostatai.

Ypač norėtusi išskirti Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimą. Šioje byloje Seimo narių grupė kreipėsi tik dėl į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Konstitucijos 46 straipsnio 1, 4 bei 5 dalims ir 95 straipsnio 1 daliai, Konkurencijos įstatymo 6 ir 11 straipsniams, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 2 straipsniui, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 2 ir 8 straipsnių. Šiame nutarime persipina išskirtosios 1.1, 1.3 ir 1.5 Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijos.

2001 m. lapkričio 29 d. Konstitucinio Teismo nutarime, be kitų, suformuluotos ypač svarbios konstitucinės nuostatos, kad Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos 3 straipsnio (1996 m. liepos 4 d. ir 1999 m. gegužės 18 d. redakcijos) nuostata, pagal kurią Vyriausybės nutarimai, kuriuose nėra nustatomos, keičiamos ar pripažįstamos netekusiomis galios teisės normos, šiuos aktus pasirašiusių asmenų nuožiūra gali būti oficialiai neskelbiami, prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam teisinės valstybės principui; ir kad minėto įstatymo 8 straipsnio 2 dalies (1993 m. balandžio 6 d. ir 1999 m. gegužės 18 d. redakcijos) nuostata, pagal kurią Vyriausybės nutarimai, kuriuose nėra nustatomos, keičiamos ar pripažįstamos netekusiomis galios teisės normos, gali įsigalioji jų oficialiai nepaskelbus, prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam teisinės valstybės principui. Šias Konstitucinio Teismo nutarimo nuostatas lėmė tyrimo išplėtimas, kadangi dėl paties Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos įstatymo (ir jo 3 str.) galimo prieštaravimo Konstitucijai nebuvo kreiptasi. Taigi šiuo atveju atrodytų, kad Konstitucinis

Teismas vadovavosi tokia tyrimo logika: neatsakius į klausimą, ar neprieštarauja Konstitucijai tam tikras įstatymas, negalima tirti prašyme nurodytų teisės aktų konstitucingumo.

Konstitucinis Teismas 2001 m. lapkričio 29 d. motyvuose nurodė, kad „Konstitucinis Teismas, nustatęs, kad Konstitucijai prieštarauja įstatymas, kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčija, bet kuriuo yra grindžiamas ginčijamas poįstatyminis aktas, privalo tai konstatuoti. Tokia Konstitucinio Teismo priedermė kyla iš Konstitucijos, taip užtikrinama Konstitucijos viršenybė“. Kiek kitaip, labiau apibendrinamas, Konstitucinis Teismas pareiškė nuomonę 2002 m. sausio 14 d. nutarime: „Konstitucinis teismas, nustatęs, kad Konstitucijai prieštarauja įstatymo, kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčija, nuostatos, kuriomis įsiterpiama į ginčijamo įstatymo reguliuojamus visuomeninius santykius, privalo tai konstatuoti“. Taigi šiuose nutarimuose formuluojama nauja konstitucinės jurisprudencijos doktrina.

Sunku nesutikti, kad ir KT 2002 m. sausio 14 d., ir 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimuose minėtos problemos svarbios ir siejasi su sprendžiamu klausimu, tačiau ypač svarbūs yra tokio pasirinkimo kriterijai. Vien tik nuostatos, kad kiti teisės aktai, galintys prieštarauti Konstitucijai, įsiterpia į reguliuojamus visuomeninius santykius, gali ir nepakakti. Ar ir visais kitais atvejais Konstitucinis Teismas taip plačiai tirs teisės normų atitikties Konstitucijai klausimus ir kartu pradės vykdyti ne tik teisės aktų, dėl kurių buvo kreiptasi, atitikties konstitucijai funkciją, bet vykdys platesnę konstitucingumo kontrolę. Ar bus paisoma tiriamų objektų „lygia-teisiškumo“ būti ištirtiems platesniu nei pareiškėjo kreipimosi požiūriu. Taigi ši nauja konstitucinės jurisprudencijos tendencija Konstituciniam Teismui kelia ypatingus papildomus reikalavimus dėl teisės normos pasirinkimo pagrįstumo, kad nebūtų nusižengta Konstitucinės jurisprudencijos teisėtų lūkesčių proporcingumo principams.

Dėl šios Konstitucinio Teismo praktikos tendencijos gali būti diskutuojama ir tokiu aspektu, kad taip Konstitucinis Teismas imasi spręsti teisės normos konstitucingumo savo iniciatyva ir taip savarankiškai išplečia savo kompetenciją ir kartu prisiima papildomas funkcijas, kurios jam tiesiogiai nėra numatytos.

Nauja Konstitucinio Teismo tendencija tirti priimto, bet dar neįsigaliojusio teisės akto atitiktį Konstitucijai (1.4.) tiesiogiai neįvardyta Konstitucinio Teismo įstatyme, tačiau yra siejama su Konstitucijos 105 straipsnio nuostatomis, nesiejančiomis priimto teisės akto su papildomomis jo įsigaliojimo sąlygomis. Manytume, kad šiuo atveju yra ypač efektyvus Konstitucinio Teismo nutarimų poveikis, kadangi ydingas, Konstitucijai prieštaraujantis teisės aktas dar prieš jam įsigaliojant yra paskelbiamas negalimu taikyti. Jau minėtame 2002 rugsėjo 19 d. nutarime Konstitucinis Teismas, sprenddamas dėl kai kurių Telekomunikacijų įstatymo nuostatų, turinčių įsigalioti nuo 2003 m. sausio 1 d., pažymėjo, kad „pagal Konstitucijos 105 straipsnį Konstitucinis Teismas nagrinėja ir priima sprendimą, ar Konstitucijai neprieštarauja įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai, nepriklausomai nuo to, kokia yra nustatyta jų taikymo pradžios data“.

Panaikinto teisės akto atitiktis Konstitucijai (1.5.) – sudėtinga problema. Pirmas įspūdis, kad tai – jau praeities problema, ir labiau verta tyrinėti dabartinį teisinį reglamentavimą, o ne gaišti laiką, iš pirmo žvilgsnio tik teorinei problemai. Tokių teisės aktų tyrimo nauda konstitucinės teisės doktrinai neabejotina, tačiau Konstitucinio Teismo paskirtis – vykdyti funkcijas konstitucinės kontrolės, kurios vienas pagrindinių tikslų, kaip numatyta Konstitucijos 107 straipsnyje, nustačius teisės akto prieštaravimą Konstitucijai – stabdyti ydingų teisės aktų taikymą, šiuo atveju lyg ir tampa nebeaktuali, nes ginčijamas teisės aktas dėl kitų pagrindų, t. y. jį panaikinus, nebegali būti taikomas, taigi nebėra galiojančios teisės sistemos dalis. Tačiau kartais toks teisės aktas ir formaliai panaikintas tebedaro įtaką teisinių santykių dalyvių teisėms ir pareigoms. Tai ypač akivaizdu, kai dėl teisės akto atitikties Konstitucijai abejoja teismai, sprenddami konkretų ginčą, kai tuo pagrindu teismai sustabdo bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą. Teisminės bylos dalyviams tokio teisės akto atitikimas tampa nebe teorine, bet praktinio taikymo problema.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 69 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti; jeigu tai paaiškėja iki teismo posėdžio pradžios, Konstitucinis Teismas šį klausimą spren-

džia pasitarimų kambaryje. Taigi įstatymas lyg ir nesuformulavo griežto imperatyvo, bet leido Teismui spręsti dėl tokios bylos tolesnio tyrimo, nors kurį laiką Teismas tokį teisinį reguliavimą traktavo kaip aiškų pagrindą pradėti teisenai nutraukti. 2000 m. balandžio 5 d. nutarime Konstitucinis Teismas interpretuoja Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį, teigiančią, kad „Formuluotė yra pagrindas pradėti teisenai nutraukti“, kaip nustatančią Konstitucinio Teismo teisę, atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, bet ne kaip nustatančią, jog kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas yra panaikintas, pradėta teiseną turi būti nutraukta“. Toliau Konstitucinis Teismas grindžia tokį sprendimą tokiais motyvais, kad „Nepašalinus abejonių dėl byloje taikytino teisės akto konstitucingumo ir pritaikius tokį aktą sprendžiant bylą galėtų būti pažeistos asmens konstitucinės teisės bei laisvės“.

Taigi tuo atveju, kai teismai kreipiasi į Konstitucinį Teismą spręsdami panaikinto teisės akto konstitucingumą, lyg ir nevertėtų abejoti, kad tai yra tiesiogiai susiję su tokio teisės akto taikymu, ir Konstitucinis Teismas turėtų spręsti dėl jo atitikties Konstitucijai. Toks klausimo sprendimas atitiktų ir Konstitucijos 107 straipsnio nuostatas.

Tačiau ne visais atvejais, kai kreipiasi teismai, Konstitucinis Teismas tiria jau panaikintų teisės aktų konstitucingumą, pavyzdžiui, 2001 m. liepos 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatuoja, kad 2001 m. birželio 26 d. priimto Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo pakeitimo įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad įsigaliojus šiam įstatymui, per 14 dienų iš naujo turi būti sprendžiama dėl prevencinio poveikio priemonių taikymo asmenims, kuriems tokios priemonės buvo paskirtos anksčiau, ir remdamasis Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalimi pradėtą teiseną nutraukia.

Kai kurių abejonių kelia negaliojančio teisės akto atitikties Konstitucijai tyrimas, kai į Konstitucinį Teismą kreipiasi kiti subjektai, pavyzdžiui, Seimo narių grupė, o bylos Konstituciniame teisme nagrinėjimo metu toks teisės aktas jau panaikintas ir dėl šios priežasties negali būti taikomas. Toks pavyzdys galėtų būti jau anksčiau minėtas 2001 m. lapkričio 29 d. Konstitucinio Teismo nutarimas ir jo svarbūs sprendimai dėl teisės aktų skelbimo ir galiojimo, kuriems, be abejonių, pritariame. Tokia situacija susiklosto, kai teisėkūros subjektai stengiasi išvengti akivaizdžiai neigiamų padarinių, priimdami iš esmės to paties turinio tik formaliai besiskiriančią teisinį reguliavimą, tikėdamiesi, kad tuo pagrindu Konstitucinis Teismas nutrauks pradėtą teiseną. Tačiau tokio pasirinkimo kriterijai turėtų būti ypač svarūs ir pagrįsti. Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimo svariu argumentu tapo tokio akto prieštaravimas teisinės valstybės principui, o Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarime sprendimo dėl negaliojančių teisės nuostatų argumentu tapo konstitucinės privataus gyvenimo apsaugos principai.

Panaikinto teisės akto atitikties Konstitucijai tyrimo tendencija Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra sudėtinga, nevienalytė. Konstituciniam Teismui tenka pareiga aiškiai suformuluoti kriterijus, kuriais atvejais turi būti tiriama negaliojanti teisės norma. Nemažiau svarbu šių kriterijų laikytis kiekvienu tyrimo atveju.

Aptardami naujas antrosios grupės Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijas (2.1) pritarume Konstitucinio Teismo nuomonei, kad konstituciniai įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai, o įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams; ar konstitucinis įstatymas neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymas – konstituciniam įstatymui, sprendžia Konstitucinis Teismas¹. Toks konstitucinių įstatymų traktavimas atitinka konstitucinės teisės šaltinių hierarchijos principus. Galime tik spėlioti, kodėl Konstitucijos VIII skirsnyje, 102 ir 105 straipsniuose nebuvo tiesiogiai įvardyti konstituciniai įstatymai ir jų teisinė galia tais atvejais, kai jiems prieštarautų paprastieji įstatymai. Gal tai lėmė konstitucinių įstatymų doktrinos Konstitucijoje fragmentiškumas, jie Konstitucijoje įvardyti 69 straipsnio 3 dalyje, aptariant ne jų teisinę galią, bet priėmimo ir keitimo procedūrą, kuri yra aiškiai sudėtingesnė nei paprastųjų įstatymų. Konstitucinis įstatymas yra minimas ir pakeistame Konstitucijos 47 straipsnyje, norint įtvirtinti tam tikrą papildomą aukštesnio lygmens teisinį reguliavimą, ypač susijusį su minėto straipsnio normomis. Konstitucinių įstatymų teisinės galios ir jų

¹ 2001 m. balandžio 2 d. KT nutarimas

klasifikavimo problemos yra sudėtingas, nevienareikšmiškai traktuotinas konstitucinės teisės tyrimo objektas [6, p. 57–59, 65–68]. Tačiau neabejotina, kad tie konstituciniai įstatymai, kurie yra Konstitucijos sudedamoji dalis, yra traktuojami kaip Konstitucijos normos, dėl jų konstitucinės galios neturėtų būti abejojama.

Analizuodami antrosios grupės konstitucinės jurisprudencijos antrąją tendenciją (2.2), kad Seimo priimti aktai (nutarimai) neturėtų prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir įstatymams, sutiktume, kad tai lyg ir neabejotinos teisės šaltinių hierarchijos tiesos, tiesiogiai neatsispindinčios Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje ir Konstitucijos 105 straipsnio 1 dalyje. Tačiau gal vis dėlto Konstitucinis Teismas, sprenddamas vieną pirmųjų tokių bylų (1998 m. vasario 18 d. nutarimas), galėjo skirti šiai teorinei problemai nors kiek dėmesio ir ją aptarti, kaip atsitiko aptariant konstitucinių įstatymų ir paprastųjų įstatymų atitikties problemą 2001 m. balandžio 2 d. KT nutarime.

Konstitucinio teismo doktrinos kitimas nesikeičiant konstituciniam reguliavimui

Atskirai reikėtų aptarti ir Konstitucinio Teismo doktrinos keitimą, nesikeičiant konstituciniam reguliavimui, pavyzdžiui, vertinant prokuratūros statusą. Kalbėdami apie doktrinos keitimą neturėtume pamiršti, kad ir anksčiau Konstitucinis Teismas keitė savo požiūrį į kai kurių konstitucijos straipsnių interpretavimą, pavyzdžiui, interpretuodamas Konstitucijos 29 straipsnyje formuluojamą lygiateisiškumo principo taikymą fiziniams ir juridiniams asmenims [1, p. 120–126]. Manytume, kad ir ateityje bus sunku išvengti doktrinos kitimo, tai lemia besikeičiančios teisinio reguliavimo sąlygos, kai kurių Konstitucinio Teismo sprendimų nevienalytiškumas (pvz., 1998 m. lapkričio 11 d. KT nutarime kai kurių formuluojamų motyvų prieštaravimas) ir paties Konstitucinio Teismo pozicijos kitimas, kurį lemia neišvengiama teisėjų kaita.

Naujos galimos konstitucinio teismo jurisprudencijos kaitos ateities perspektyvos

Žvelgiant į galimas Konstitucinio Teismo jurisprudencijos ateities reformas, suteikiant asmeniui teisę kreiptis tiesiogiai į Konstitucinį teismą dėl pažeistos konstitucinės teisės, svarbu ne tik teisiškai tinkamai tai formuluoti, bet ir pasirūpinti efektyviu tokios teisės įgyvendinimu.

Europos žmogaus teisių konvencija ir jos interpretacija Europos žmogaus teisių teismo praktikoje yra svarbus elementas konstitucinio teismo praktikoje, jos naudojimas užtikrina vienodą požiūrį į žmogaus teisių turinį ir jų apsaugos garantijas. Šios konvencijos dėka Europoje formuojasi universali žmogaus teisių koncepcija. Taigi jos vaidmenį konstitucinio teismo jurisprudencijoje sunku pervertinti, žmogaus teisės yra viena svarbiausių konstitucijoje ginamų vertybių. Taigi Europos žmogaus teisių konvencijos vaidmuo konstitucinio teismo jurisprudencijoje galėtų būti atskira diskusijų tema.

Kalbant apie Konvencijos vaidmenį būtų įdomu pažvelgti į šią problemą ir šiek tiek ne-tradiciškai: ar gali konstitucinio teismo veikla, jo sprendimai tapti Europos žmogaus teisių teismo tyrimo objektu. Nors iš pirmo žvilgsnio tai atrodytų lyg ir neįmanoma, konstitucinio teismo jurisprudencija siejama su konstitucijos interpretavimu, nebent tokia interpretacija būtų paneigta viena iš konvencijos ginamų teisių. Taigi ar gali būti konstitucijos interpretavimas Europos žmogaus teisių teismo tyrimo objektas? Byloje „*Sufmann v. Germany*“ (*Judgment of 16 September 1996*) Sufmannas skundėsi dėl proceso trukmės kreipiantis į Vokietijos Federalinį konstitucinį teismą. Nors komisija vieningai pritarė, kad pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, Europos Žmogaus Teisių teismas vis dėlto (14 prieš 6) nusprendė, kad Konvencijos norma nebuvo pažeista. Europos Žmogaus teisių teismas buvo tos nuomonės, kad konstitucinis teismas, kaip Konstitucijos apsaugos garantas, kartais daro galimą būtinybę, kad Konstitucinis Teismas ima domėtis kitas aplinkybes nei chronologinė tvarka, kuria

bylos yra nagrinėjamos, atsižvelgdamas į bylų prigimtį, jų svarbą politiniams ir socialiniams procesams [12].

Lietuvoje, pagal šiuo metu galiojančias Konstitucijos nuostatas asmuo negali tiesiogiai su skundu kreiptis į Konstitucinį Teismą, asmens teisių problema gali būti konstitucinio teismo tyrimo objektas, jei teismas sustabdo bylą ir kreipiasi dėl atitinkamo teisės akto atitikties Konstitucijai. Ir tokiu atveju gali kilti problemų, kai ginčo sprendimas dėl svarbios žmogaus teisės gali užtrukti ilgai dėl to, kad Konstituciniame Teisme susikaupia labai daug bylų. Tačiau jeigu Lietuvos Konstitucija bus keičiama ir asmuo galės tiesiogiai dėl savo pažeistų teisių kreiptis į Konstitucinį Teismą, tai analogiškos problemos, kaip ir paminėtosios byloje „*Sufmann v Germany*“, gali kilti ir Lietuvoje. Taigi naujoms galimoms Konstitucinio Teismo reformoms reikėtų tinkamai pasirengti.

Išvados

Konstitucinio Teismo nutarimas yra ypač svarbus konstitucinės teisės šaltinis, savo teisine galia artimas Konstitucijai.

Konstitucinio teismo veikloje konstitucijos interpretacija yra ypač svarbi ir neišvengiama sritis, sietina su pačios konstitucijos savybėmis. Konstitucijos interpretacijos poreikis nebūtinai sietinas su konstitucijos amžiumi, nes ne tik „senosios“, bet, kaip matome, ir palyginti naujos konstitucijos turi būti interpretuojamos teismų sprendimuose. Tais atvejais, kai konstitucija interpretuojama išimtinai Konstitucinio teismo aktais, galime kalbėti apie tam tikros vientisos doktrinos formavimąsi, griežto ar liberalaus požiūrio dominavimą, tačiau ir tai tėra santykinis dydis, kadangi konstitucinio teismo sudėties kaita, kintanti gyvenimo tikrovė neišvengiamai daro įtaką šiems procesams. Teigiamai atsakyti į klausimą, ar galimas sąlyginis Konstitucijos interpretavimo metodų universalumas, galima vienoje išskirtinėje – žmogaus teisių srityje, kurių minimalių standartų interpretavimo doktrinai daro įtaką Europos žmogaus teisių konvencijos jurisprudencija.

Naujos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos tendencijos yra nulemtos dviejų pagrindinių veiksnių – (1) Konstitucinio Teismo įgaliojimų vykdymo tvarkos šiuo metu esančio teisinio reguliavimo, t. y. Konstitucinio Teismo įstatymo normų; (2) pačios Konstitucijos, reglamentuojančios Konstitucinio Teismo kompetenciją, teksto problemų. Diskutuodami dėl naujųjų Konstitucinio Teismo tendencijų, jas vertindami, turėtume atsižvelgti ne tik į jų atsiradimo priežastis, bet ir analizuoti jų taikymo praktiką pagrįstumo, vienodumo, teisiųjų lūkesčių bei kitais kriterijais.

Žvelgiant į galimas Konstitucinio Teismo jurisprudencijos ateities reformas, suteikiant asmeniui teisę kreiptis tiesiogiai į Konstitucinį teismą dėl pažeistos konstitucinės teisės, svarbu ne tik teisiškai tinkamai tai formuluoti, bet ir pasirūpinti efektyviu tokios teisės įgyvendinimu.

LITERATŪRA

1. **Birmontienė T.** Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. – Vilnius, 1998.
2. **Jarašiūnas E.** Keletas Konstitucinio Teismo vieno iš konstitucinės doktrinos kūrėjų veiklos aspektų // Jurisprudencija Nr. 12(4). – Vilnius, 1999.
3. **Jarašiūnas E.** Konstitucinės justicijos studijų įvadas, arba L. Favoreu „Konstituciniai teismai“// Favoreu L. Konstituciniai teismai. – Vilnius, 2001.
4. **Kūris E.** Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija // Seimo kronika. Nr. 13 (219). 2002 05 13.
5. **Lapinskas K.** Teisės šaltiniai ir konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai // Konstitucinės priežiūros institucijų baigiamieji aktai: Konferencijos medžiaga. – Vilnius, 2000.
6. **Lietuvos** konstitucinė teisė. – Vilnius, 2001.

7. **Pavilonis V.** Zasada lex retro non agit (niedzialania prawa wstecz) jako problem konstytucyjny w orzecznictwie sądów konstytucyjnych // Sądownictwo konstytucyjne. Studia i materiały. Tom II. Zeszyt 1. – Warszawa, 1996.
8. **Žilys J.** Konstitucinio Teismo aktai teisės šaltinių sistemoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2000. T. 17 (9).
9. **Žilys J.** Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos. – Vilnius, 2001.
10. **Schachter O.** International Law in Theory and practice // Steiner H. J. and Alston P. International Human Rights in Context. Law, Politics, Morals. – Oxford University Press, 2001.
11. **Old and New Constitutions: The Constitution as Instrument of Change** (Oslo, Norvegijos mokslų akademija, 2002 m. sausio 31–vasario 1 d.)
12. **Sufmann v Germany.** Judgement of 16 Sempember 1996 // <http://www.echr.coe.int>
13. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymo pakeitimo ir papildymo bei vyriausybės atstovo įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės valdymo tarnybos „a“ lygio valdininkų pareigybių sąrašo papildymo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. – Vilnius, 1998 m. vasario 18 d. // <http://www.lrvk.lt>
14. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 1998 m. lapkričio 11 d. // <http://www.lrvk.lt>
15. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimo išaiškinimo“. – Vilnius, 2000 m. sausio 12 d. // <http://www.lrvk.lt>
16. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. spalio 6 d. sprendimo atmesti Seimo nutarimo „Dėl specialiosios tyrimo komisijos sudarymo“ projektą ir Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. spalio 6 d. nutarimo. Dėl Seimo narių grupės 1998 m. rugsėjo 28 d. teikimo. Dėl apkaltos proceso Seimo nariui Audriui Butkevičiui inicijavimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo statuto 24 straipsnio 1 daliai, 238 straipsniui, 239 straipsnio 1 bei 3 dalims, 241 ir 243 straipsniams“. – Vilnius, 2000 m. kovo 30 d. // <http://www.lrvk.lt>
17. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 731–19 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7 papunkčio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 7 punktui. – Vilnius, 2000 m. balandžio 5 d. // <http://www.lrvk.lt>
18. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2000 m. birželio 13 d. // <http://www.lrvk.lt>
19. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui“. – Vilnius, 2000 m. spalio 18 d. // <http://www.lrvk.lt>
20. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2000 m. gruodžio 6 d. // <http://www.lrvk.lt>
21. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“. – Vilnius, 2001 m. balandžio 2 d. // <http://www.lrvk.lt>

22. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo sprendimas „Dėl prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 1, 3, 4 straipsniai, 10 straipsnio 3 dalis, 11, 13, 14 ir 15 straipsniai neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2001 m. liepos 13 d. // <http://www.lrvk.lt>
23. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2001 m. spalio 2 d. // <http://www.lrvk.lt>
24. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 3 bei 8 straipsnių nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2001 m. lapkričio 29 d. // <http://www.lrvk.lt>
25. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2002 m. sausio 14 d. // <http://www.lrvk.lt>
26. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. rugpjūčio 6 d. nutarimo Nr. 608 dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto valdymo 4.2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos žemės nuomos įstatymo 11 straipsnio 1 daliai“ (1993 m. gruodžio 23 d. redakcija). – Vilnius, 2002 m. vasario 19 d. // <http://www.lrvk.lt>
27. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 573 straipsnio (1994 m. gegužės 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2002 m. kovo 4 d. // <http://www.lrvk.lt>
28. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2000 m. liepos 11 d. redakcija) 27 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo 27 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos telekomunikacijų įstatymo (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 57 straipsnio 4 dalies, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (1997 m. gegužės 22 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 4 punkto, Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (2002 m. birželio 20 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 6 punkto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 48 straipsnio 1 dalies (1961 m. birželio 26 d. redakcija) ir 75 straipsnio 1 dalies (1975 m. sausio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. – Vilnius, 2002 m. rugsėjo 19 d. // <http://www.lrvk.lt>

New Trends in the Jurisprudence of the Constitutional Court

Prof. dr. Toma Birmontiene

Law University of Lithuania

SUMMARY

The Constitutional Court decisions as important sources of law are discussed in the article „New Trends in the Jurisprudence of the Constitutional Court“. The Constitution by the way of interpretation is very close to the Constitutional Court decisions as sources of law. The article deals with the problems of methods of interpretation of the Constitution. New trends in the Constitutional Court's jurisprudence are indicated. One of them is related with the problems of execution of powers of Constitutional Court interpreted in the Constitutional Court law and the other – with the problems of the text of the Constitution. New trends of the Constitutional Court Jurisprudence are analysed in the context of the newest Constitutional Court decisions. The problem of the changing doctrine of interpretation in the decisions of the Constitutional Court is also discussed. This problem is a subject of special interest when the legal regulation of the interpreted subjects is identical. New possible

trends of Constitutional Court jurisprudence, related to the possibility of a person to address with the complaint to Constitutional Court directly is also discussed.

